

Tüskés Gábor: Egy Humboldt-díjas hozzájárulása...

...a nemzetközi együttműködéshez az irodalom- és kultúratudományokban

A dolgozatban rövid, elsősorban adatszerű áttekintést adok az 1970-es évek végétől napjainkig végzett, több tudományágat érintő kutatómunkám azon részéről, amely nemzetközi együttműködésben jött létre, és amelynek saját alap kutatásra épülő eredményei nem magyar nyelven láttak napvilágot.[\[1\]](#) Az áttekintést a számadás igényén kívül

elsősorban az indokolja, hogy az idegen nyelvű publikációknak gyakran nincs magyar nyelvű változata, a hazai irodalom- és kultúratudományi szakirodalom többnyire csak szelektíven tartja számon és idézi a magyar szerzőktől nemzetközi fórumokon megjelent idegen nyelvű munkákat, és nem mindig hasznosítja az ezekből adódó következtetéseket. Így jár el annak ellenére, hogy e publikációkat hazai és nemzetközi bibliográfiák, biobibliográfiák, könyvtári és más adatbázisok több-kevesebb pontossággal dokumentálják,^[2] számos recenzió jelent meg róluk, s eredményeik gyakran túlmutatnak az adott témában született magyar nyelvű publikációkon. Az áttekintésben az általam kezdeményezett nemzetközi együttműködés fontosabb formáit és eredményeit ismertetem.

A kultúratudomány fogalma a dolgozat címében mindenekelőtt a történeti antropológiát, a történeti néprajzot, az európai etnológiát, a történeti elbeszéléskutatást és a képtudományt jelöli. Az irodalomtudomány részdiszciplínái közül az irodalomtörténet, a germanisztika és a komparatiztika területein dolgozom elsősorban. A doktorátus megszerzése (1984) előtti és utáni öt-tíz évben az ún. népi vallásosság 17–18. századi tárgyi, képi és szöveges forrásai, szokásformái, közvetítői és funkciói álltak érdeklődésem középpontjában. Az utóbbi harminc évben a kora újkori német–magyar és a francia–magyar irodalmi kapcsolatok, a kép–szöveg viszonyok, a neolatin irodalom, a tárgytörténet és az irodalomtudomány történetének kérdései foglalkoztattak elsősorban. Munkáim egy része feleségem, Knapp Éva irodalomtörténész, könyvtáros társszerzőségével készült, egy másik részét hazai és külföldi kollégákkal együttműködve hoztam létre vagy publikáltam.

A publikációs tevékenységemet tartalmazó Magyar Tudományos Művek Tára adatbázis összesítő táblázatának közelítő pontosságú adatai szerint a százötvenkilenc folyóiratcikk közül közel negyven, a huszonhárom könyv közül tíz, a huszonnyolc általam szerkesztett és társszerkesztett kötet közül tizennégy, a százötvenöt

könyvfejezet közül hatvanhat, a tizennyolc konferencia-előadás közül tizennégy német, angol vagy francia, továbbá néhány más idegen nyelven jelent meg.[3] (1. melléklet) Eszerint a nem magyar nyelvű közlemények közel egyharmadát teszik ki az összesen 461 publikációnak. A WorldCat összesítő grafikonja szerint a világ könyvtárainak elektronikus katalógusai 1980-tól összesen 169 munkámat 374 kiadványban, 3881 könyvtári egységben, négy nyelven tartják számon.[4]

Közlemény típusok	Száma		Hivatkozások		MTMT közlemény és idéző összefoglaló táblázat
	Összes	Részletezve	Független	Összes	
Tudományos közlemények					Tuskés Gábor adatai (2021.09.17)
I. Tudományos folyóiratcikk	159	—	—	—	
külföldi kiadású szakfolyóiratban idegen nyelven	—	32	118	131	
külföldi kiadású szakfolyóiratban magyar nyelven	—	2	7	7	
hazai kiadású szakfolyóiratban idegen nyelven	—	7	2	2	
hazai kiadású szakfolyóiratban magyar nyelven	—	118	530	564	
II. Könyvek	51	—	—	—	
a) Könyv, szerzőként	23	—	—	—	
idegen nyelvű	—	10	271	282	
magyar nyelvű	—	13	963	982	
b) Könyv, szerkesztőként	28	—	—	—	
idegen nyelvű	—	14	—	—	
magyar nyelvű	—	14	—	—	
III. Könyvrészlet	158	—	—	—	
idegen nyelvű	—	67	177	190	
magyar nyelvű	—	91	350	367	
IV. Konferenciaközlemény folyóiratban vagy konferenciakötetben	18	—	—	—	
idegen nyelvű	—	14	22	26	
magyar nyelvű	—	4	39	40	
Közlemények összesen (I.–IV.)	386	—	2479	2591	
Összes tudományos közlemény	467	—	2609	2730	

1. melléklet

A fenti adatokat részletezve és a személyi bibliográfia alapján pontosítva 1996 óta összesen öt monográfiát és tematikus szerzői tanulmánykötetet jelentettem meg német, továbbá egy monográfiát angol nyelven a Frühe Neuzeit, a Quellen und Forschungen zur Europäischen Ethnologie, a Studium Litterarum és a Wissenschaftliche Schriften der WWU Münster című sorozatokban, a Max Niemeyer, a J. H. Röhl, a Weidler, a Monsenstein und Vannerdat és a Münsterscher Verlag für Wissenschaft kiadók gondozásában. A részben Knapp Éva társszerzőségével készült kötetek kidolgozták több kora újkori

vallási szokáscselekmény antropológiai modelljét, feltárták a 17. századi latin nyelvű elbeszélő egyházi irodalom európai kapcsolatait, létrehozták az irodalmi emblematika funkcionális tipológiáját. Elemezték a kora újkori német–magyar irodalmi kapcsolatokat, bemutatták a pikareszk elbeszélési minták továbbélését egy 20. századi magyar kópéregényben és számba vették a 16–18. századi magyarországi irodalom eddig ismeretlen transzformációs és közvetítési folyamatait.

1997-től összesen tizenegy nem magyar nyelvű tudományos forráskiadást készítettem vagy működtem közre ezek elkészítésében. Közülük négy-négy francia és angol, kettő német és egy orosz nyelven jelent meg; kettő latin, illetőleg olasz, spanyol és cseh nyelvű szövegeket is tartalmaz. Az irányításommal vagy közreműködésemmel készült forráskiadások közül Mikes Kelemen *Törökországi leveleinek* francia és orosz fordítását, továbbá II. Rákóczi Ferenc *Confessio peccatoris* [Egy bűnös vallomása] című műve 18. századi francia fordításának kritikai kiadását tartom kiemelhetőnek.

Első szaktanulmányom tudományos folyóiratban az *Österreichische Zeitschrift für Volkskunde* lapjain látott napvilágot 1979-ben. Ezt követően összesen több mint negyven tanulmányom jelent meg lektorált nemzetközi szakfolyóiratokban elsősorban német, továbbá angol és francia nyelven. A vizsgált témák között vannak például az egyházi irodalom műfajai, a kora újkori vallási kifejezésformák és az ezekben megragadható interetnikus kapcsolatok, a populáris grafika, a jezsuita dráma, a levélregény, az önéletrajz, a reformáció elbeszélő irodalma, továbbá II. Rákóczi Ferenc és Mikes Kelemen művei. A tanulmányokat közlő német, angol és francia szakfolyóiratok jegyzéke mintegy harminc tételt tartalmaz, köztük vezető történet- és irodalomtudományi, germanisztikai, néprajzi, művészet-, művelődés és könyvtörténeti periodikákat. (2–3. melléklet) A 80-as évek végétől Knapp Évával együtt négy nemzetközi szaklexikon és kézikönyv munkatársa voltam, s összesen több mint húsz lexikonszócikket és két hosszabb tanulmányt

írtunk a *Handbuch der historischen Erzählforschung*, a *Marienlexikon*, a *Companion to the history of Neo-Latin Studies in Hungary* és a *Companion to Emblem Studies* számára.

A tanulmányokat közlő szakfolyóiratok	
<ul style="list-style-type: none"> • Das achtzehnte Jahrhundert: Zeitschrift der Deutschen Gesellschaft für die Erforschung des 18. Jahrhunderts • Das achtzehnte Jahrhundert und Österreich • Analecta Bollandiana • Archiv für Kulturgeschichte • Archivum Historicum Societatis Iesu • Bayerisches Jahrbuch für Volkskunde • Chroniques de Port-Royal • Daphnis • Dix-septième siècle • Documentation sur l'Europe Centrale • Emblematika • Fabula • Germanistische Studien 	<ul style="list-style-type: none"> • The Hungarian Historical Review • Internationales Archiv für Sozialgeschichte der deutschen Literatur • Jahrbuch für Europäische Ethnologie • Jahrbuch für Volkskunde • Jahrbuch für Volkskunde und Kulturgeschichte • Neohelicon • Österreichische Zeitschrift für Volkskunde • Revue des archéologues et historiens d'art de Louvain • Schweizerisches Archiv für Volkskunde • Simpliciana: Schriften der Grimmelshausen-Gesellschaft • Ungarn Jahrbuch: Zeitschrift für Interdisziplinäre Hungarologie • Wolfenbütteler Notizen zur Buchgeschichte • Zeitschrift für Internationale Freimaurer-Forschung • Zeitschrift für Kunstgeschichte

2. melléklet

3. melléklet

A tanulmánykötetekben, konferencia-kötetekben, szövegkiadásokban és katalógusokban megjelent idegen nyelvű dolgozataim jegyzéke ugyancsak mintegy negyven tételt tesz ki, elsősorban német, francia és angol, esetenként török, lengyel és orosz nyelven. E kötetek egy része rangos nemzetközi kiadóknál jelent meg, mint a Brill, Brepols, Almquist & Wiksell, Schnell und Steiner, Max Niemeyer, Duncker und Humblot, Peter Lang, Honoré Champion, Droz és De Gruyter. A konferencia-kötetek között túlsúlyban vannak a kisebb kollokviumok anyagát közreadó gyűjtemények, de megtalálhatók köztük egész diszciplínák vagy egy-egy szakterület nagy nemzetközi kongresszusainak aktái is.

Nyolc angol, német és francia nyelvű tanulmányom nemzetközi rangú hazai és külföldi kutatók születésnapjára készített kötetekben látott napvilágot. Közülük négyet német, kettőt magyar, egyet-egyet amerikai és cseh kollégák tiszteletére állítottak össze. Külön megemlítem a történeti néprajz és elbeszéléskutatás európai hírű képviselője, Wolfgang Brückner 60. és 80. születésnapjára szerkesztett két köszöntő kötetet: Wolfgang Brückner első vendéglátóm volt a Humboldt-ösztöndíj idején (1989/90) a würzburgi egyetem Germanisztikai Intézetében.

Az utóbbi húsz évben összesen hét nemzetközi irodalomtudományi szimpóziumot készítettem elő és rendeztem kollégáimmal együtt a Magyar Tudományos Akadémián és az egri Eszterházy Károly Főiskolán; közülük három az Alexander von Humboldt Alapítvány támogatásával létrejött ún. Humboldt-Kollégium volt. Mind a hét konferencia-kötet szerkesztésében vagy társszerkesztésében, bennük saját tanulmánnyal látott napvilágot. A szimpóziumok és a kötetek témái a következők: az *Ungarischer oder Dacianischer Simplicissimus* [Magyar vagy erdélyi Simplicissimus] című regény a barokk utazási elbeszélések és pikareszk regények kontextusában; a két Zrínyi Miklós és Európa; nemzetközi elbeszélő témák a német és a magyar irodalomban; Mikes Kelemen életműve az európai felvilágosodás

összefüggésében; felvilágosult társaságok, irodalom és tudomány Közép-Európában; Vergilius, Horatius és Ovidius a magyar irodalomban 1750–1850; Magyarország mint tárgy és probléma az európai fikciós irodalomban (kb. 1550–2000). A konferencia-kötetek összterjedelme, melyek közül hármat Dieter Breuerrel, a Grimmelshausen-kutatás doyenjével és a Humboldt-ösztöndíj újrafelvételei idején vendéglátómmal, kettőt Wilhelm Kühlmann vezető német germanistával együtt szerkesztettem, mintegy 3500 nyomtatott oldalt tesz ki. A kötetek többsége tekintélyes sorozatokban (Frühe Neuzeit, Beihefte zu Euphorion, Beihefte zu Simpliciana, Singularia Vindobonensia), egy kötet sorozaton kívül látott napvilágot.

Az MTA Irodalomtudományi Intézete XVIII. századi Osztályának vezetőjeként 2000-től lehetőségem nyílt meghívni külföldi kutatókat vendégelőadásokra és könyvbemutatókra, néhány esetben együttműködve más intézményekkel. Az eltelt húsz évben mintegy húsz külföldi kutató tartott előadást az Osztály vitaülésein vagy vett részt annak könyvbemutatóján.^[5] A meghívott előadók elsősorban német, továbbá japán, orosz, amerikai, olasz, francia, angol és svájci egyetemekről, kutatóintézetekből és könyvtárakból érkeztek. (4. melléklet) Az előadások középpontjában a kora újkori európai irodalom kérdései álltak; a tárgyalt szerzők között volt például Sebastian Castellio, Corneille, Leibniz, Gottsched, Lessing, Kant, Goethe és Fontane. Az előadókat, akik különféle tudományágakat képviseltek, rendszerint már a meghívás előtt személyesen ismertem; az előadások témáját többnyire az Irodalomtudományi Intézetben folyó kutatások figyelembevételével határoztuk meg. Az előadók közül kiemelem Eva Engel-Holland, a Moses Mendelssohn kritikai kiadás szerkesztőjének személyét, aki nyolcvanadik életévén túl jött Budapestre, és emlékezetes előadást tartott a filozófus életművéről.

4. melléklet

Külföldön tartott vendég- és konferencia-előadásaim színhelyei sorában van többek között Bergen, Voss (Norvégia), Lund, Zürich, Bern, Innsbruck, Bécs, London, Glasgow, Leuven, München, Lipcse, Aachen, Wolfenbüttel, Prága, Varsó, Boroszló, Bordeaux, Párizs és Rodostó/Tekirdağ. (5. melléklet) Ezek többsége konferencia- és kongresszusi előadás volt, melyek témáját és kidolgozását az adott rendezvény tematikája is alakította. A nemzetközi konferencia-részvételekből és az előadásokhoz kapcsolódó vitákból gyakran személyes kapcsolatok és levelezések, néha barátságok és szakmai együttműködések születtek, amelyek ösztönözték további kutatásaimat. Példaként megemlítem Klaus Welker egyháztörténész, Karl Kolb, az 1993-ban elhunyt művészettörténész és Klaus Schreiner, a 2015-ben elhunyt történész nevét, akik a szakmai együttműködés szokásos formáin messze túlmutató támogatást és inspirációt nyújtottak.

5. melléklet

Szakfolyóiratokban összesen mintegy százharminc recenziót és könyvkritikát közöltem, ezeknek körülbelül a fele német, angol és francia nyelvű könyvekről készült, és elsősorban magyar, szórványosan német, svájci és más folyóiratokban látott napvilágot.[\[6\]](#) (6. melléklet)

A recenzált könyvek
megjelenési helyei
(Magyarországon
kívül)

6. melléklet

Idegen nyelvű munkáimról mintegy ötven nemzetközi folyóiratban összesen körülbelül százhusz recenzió jelent meg, elsősorban német, angol és francia, továbbá spanyol, cseh és orosz nyelven.^[7] A nem magyar nyelvű szerzői monográfiák és forráskiadások egy részéről művenként átlagosan öt-tíz külföldi és egy vagy több hazai szakkritika született. A folyóiratok által képviselt tudományágak és szakterületek skálája a történet-, a néprajz- és az irodalomtudománytól a germanisztikán és a teológián át a kommunikációtörténetig és az emblémakutatásig terjed. A recenziókat közlő folyóiratok között megtalálhatók a felsorolt diszciplínák és szakterületek vezető periodikái, mint például az *Arbitrium*, *Arcadia*, *Dix-huitième Siècle*, *Emblematica*, *Germanistik*, *Historische Zeitschrift*, *The Neo-Latin News*, *Renaissance Quarterly*, *Revue d'Histoire Littéraire de la France*, *Studi Francesi* és a *Wolfenbütteler Renaissance-Mitteilungen*. (7. melléklet)

7. melléklet

Pályám kezdetétől nemzetközi szinten is törekedtem személyes kapcsolatok létrehozására a tudományban és a tudomány révén, mivel ezek a kapcsolatok nagymértékben elősegíthetik a kölcsönös megértést, és új inspirációkat közvetíthetnek. A nemzetközi együttműködésben született publikációk mellett e törekvés eredményességét tanúsítják például a tanulmányok első jegyzetében olvasható köszönetnyilvánítások és egy további tudománytörténeti forráscsoport, a külföldi kollégák dedikációi könyvtáram köteteiben.

A nemzetközi együttműködés felsorolt formáinak és eredményeinek többsége nem jöhetett volna létre a Magyar Tudományos Akadémia, az Alexander von Humboldt Alapítvány és a dolgozatban megnevezett kollégák folyamatos, a British Academy, a Centre national de la recherche scientifique, a Fritz Thyssen Alapítvány, a Mellon Alapítvány és az MTA–Soros Alapítvány eseti támogatása, valamint a 2015-ben megítélt Humboldt-díj nélkül.^[8] Bár a nemzetközi együttműködésnek a bölcsészettudományokban ma már számos új, korábban ismeretlen lehetősége van, bízom abban, hogy a bemutatott formák és eredmények

hozzájárulhatnak a tudás nemzetközi integrációjához, egyben elősegíthetik a magyarországi irodalom- és kultúratudomány kérdésfeltevéseinek, problémáinak és eredményeinek mélyebb külföldi megismerését.

*

URL1: <https://mta.academia.edu/GáborTüskés>

URL2: http://real.mtak.hu/cgi/search/simple?q=t%C3%BCsk%C3%A9s+g%C3%A1bor&action_search=Search&action_search=Search&order=bytitle&basic_srctype=ALL&satisfyall=ALL

URL3: <https://portal.dnb.de/opac.htm?method=simpleSearch&cqlMode=true&query=nid%3D1154324990>

URL4: <http://viaf.org/viaf/27215002>

URL5: https://opac3.irodalomtudomanyi.monguz.hu/results/-/results/page/6840e5e6-90fd-4aa6-8b99-608222af15ac/solr/1/24/compound/score_DESC?p_auth=XqfnKGS7#/displayResult

URL6: <https://m2.mtmt.hu/api/publication?cond=authors;in;10002701&cond=category.mtid;eq;1&labelLang=hun>

URL7: <http://worldcat.org/identities/lccn-n87882421/>

URL8: <https://iti.btk.mta.hu/hu/osztalyok/xviii-szazadi-osztaly?start=0#konferenci%C3%A1k-2>

Jegyzetek

[1] A szerző az irodalomtudomány (az MTA) doktora, egyetemi tanár, osztályvezető, tudományos tanácsadó, ELKH Bölcsészettudományi Kutatóközpont Irodalomtudomány Intézet.

[2] Esetemben például *Scholars of Early Modern Studies. Annual Directory of Research*, 29 (1995), 77–78; *Marquis Who's Who in the World*. 14th Edition. New Providence: Marquis Who's Who, 1997; Bartók, István (ed.): *Companion to the History of the Neo-Latin Studies in Hungary*. Budapest: Universitas Publishing House, 2005, 121–122; [Csörsz Rumen István] (összeáll.): Tüskés Gábor bibliográfiája / Bibliographie der Werke von Gábor Tüskés. In: Lengyel Réka (főszerk.), Csörsz Rumen István, Hegedüs Béla, Kiss Margit, Lénárt Orsolya (szerk.): *Amicitia. Tanulmányok Tüskés Gábor 60. születésnapjára / Beiträge zum 60. Geburtstag von Gábor Tüskés*. Budapest: Reciti Kiadó, 2015, 481–511; URL1; URL2; URL3; URL4; URL5.

[3] URL6. A számadatok a 2021. augusztus 25-ei állapotot tükrözik.

[4] URL7.

[5] URL8.

[6] Tüskés Gábor: *Hagyomány és kritika. Könyvek, könyvbírálatok a kora újkori irodalom és művelődés történetéhez*. Budapest: MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 2013.

[7] Tüskés Gábor – Tüskés Anna (szerk. / ed.): *Critica. Források az irodalom- és kultúratudományi szakkritika történetéhez 1986–2020 / Sources for the History of Criticism of Literary and Cultural Studies 1986–2020*. Budapest: Reciti Kiadó, 2020.

[8] Gózon Ákos: A humanitás fényében. Beszélgetés a Humboldt-díjas Tüskés Gáborral. *Élet és Tudomány*, 70 (2015), június 19. (25. sz.), 774–776.

Illusztráció: Humboldt Found